

▲ Rødstrømpeaktion på Strøget i København.

samfundskritik, sådan som det også var tilfældet med hippiebevægelsen. I 1975 lancerede rødstrømperne sloganet "Ingen kvindekamp uden klassekamp", der viste den øgede politisering, der knyttede kvindekampen til socialismens klassekamp, hvilket fik nogle kvinder til at tage afstand fra rødstrømperne.

I dag står vores bevidstgørelse om kvindens stilling i samfundet på skuldrene af den kvindekamp, der fandt sted for et halvt århundrede siden. Danske kvinder er nået langt, ikke mindst i hjemmet, men der er fortsat ikke ligestilling på arbejdsmarkedet, hvor kvinder får mindre løn end mændene for det samme arbejde og kvinderne er fortsat underrepræsenteret i erhvervslivets top. De seneste års Metoo-bevægelse er et godt eksempel på, at kvindesagen fortsat er et væsentligt debattemne i vores samfund, men som også har bredt sig ud til andet end kun kvindesagen, blandt andet rettigheder til LGBT (lesbiske, bøsser, biseksuelle og transpersoner).

MODOPRØR

Politisk kom der en modreaktion på ungdomsoprøret, og det skete i forbindelse med folketingsvalget i 1973, hvor tre nye partier fik stor vælgertilslutning med politiske programmer rettet mod tidens tendenser og det samfund, der var vokset frem i 1960'erne.

I et tv-program i 1971 om skat og legal skatteunddragelse var en af de medvirkende advokat og skatteekspert Mogens Glistrup. Han var inviteret i studiet for at forklare om oprettelse af aktieselskaber, men interviewet tog pludselig en overraskende drejning, der gjorde Glistrup kendt i hele Danmark. Glistrup afslørede, at han ved hjælp af skattetænkning ikke betalte indkomstskat, og opfordrede andre til at gøre det samme. Kilde 80 er et lille uddrag af tv-interviewet 30. januar 1971.

Kilde 80

Mogens Glistrup-interview

Glistrup: Jeg forsøger at betale den skat, som jeg synes det er ønskeligt at betale, jeg har ikke tallene på mig her, men jeg finder afgjort, at der er grund til at rose de mennesker, der betaler mindst, og fordømme de mennesker, der betaler mest i skat. Skal vi sige det på en måde, at det at være skattesnyder, det er en farlig ting, fordi man løber nogle vældige risikoeer for at få sig en ordentlig kølle oven i hovedet, men skattesnyderen i dag er at sammenligne med jernbanesabotøren under besættelsen. De gør et farligt job, men de gør et fædrelandsnyttigt job.

Arbejdsspørgsmål:

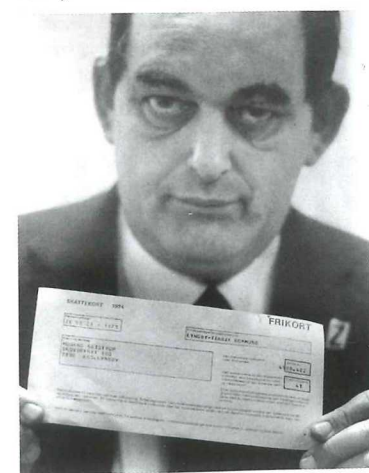
- 1) Redegør for kildens ophavssituation, og hvad vi kan bruge den til.
- 2) Hvordan ser Glistrup på samfundet, og hvad er hans medicin?
- 3) Hvorfor sammenligner han med jernbanesabotagen under besættelsen?

Mogens Glistrup dannede senere, i 1972, Fremskridtspartiet og ved folketingsvalget i 1973 fik partiet helt sensationelt 28 mandater og blev landets næststørste parti. Fremskridtspartiet var en liberalistisk protestbevægelse uden det store forkromede politiske program, men derimod med én toneangivende mærkesag, nemlig at få skatterne ned – på samme måde som protestbevægelserne i 1960'erne også havde haft få, men markante mærkesager.

Fremskridtspartiet var en enmandshær båret frem af partistifteren Mogens Glistrup og var repræsenteret i Folketinget fra 1973 til 1999, hvor det mistede indflydelse og med tiden ændrede politisk karakter til et indvandrerkritisk og nationalistisk parti. Udbrydere fra Fremskridtspartiet dannede i 1995 Dansk Folkeparti.

Kristeligt Folkeparti var ligeledes et protestparti, oprettet i protest mod den borgerlige VKR-regering, som havde indført fri abort og ophævet forbuddet mod pornografi. Det tredje nye parti var Centrum-Demokraterne

▼ Mogens Glistrup (1926-2008) viser sit skattekort.

(CD), der blev dannet af den tidligere socialdemokrat Erhard Jakobsen i protest mod Socialdemokratiets venstredrejning.

Der er flere forklaringer på, hvorfor dette politiske modoprør slog igennem i 1973 og ændrede det politiske liv. Før jordskredsvalget, som valget i 1973 er blevet kaldt, gik 90 procent af stemmerne til et af de fire gamle partier: Socialdemokratiet, Radikale Venstre, Venstre og Konservative Folkeparti. De gamle partier repræsenterede i høj grad bestemte erhverv, for eksempel bønderne i Venstre, de selvstændigt erhvervsdrivende i Konservative, akademikere og skolelærere i Radikale Venstre, og arbejderne i Socialdemokratiet. Disse gruppetilhørsforhold mistede betydning for vælgerne, og mange så i de nye protestpartiers mærkesager noget, som rørte dem. Fjernsynet spillede også en rolle, her kunne stadig flere vælgere følge de politiske debatter, og det var netop her, Mogens Glistrup var blevet landskendt.

Det politiske samarbejde blev med de nye partier vanskeligere og lagde fundamentet til smalle mindretalsregeringer. Fra 1975 til 1982 blev landet ledet af skiftende socialdemokratiske mindretalsregeringer under ledelse af Anker Jørgensen (1922-2016).

Oliekrisen

Opgangstider og de glade tresseres økonomiske boom sluttede i 1973, da en økonomisk krise skyldte ind over den industrialiserede verden, herunder Danmark. Krisen var sat i gang af store prisstigninger på olie, der medførte virksomhedslukninger og arbejdsløshed.

Olie var blevet Danmarks og den vestlige verdens hovedenergikilde, der afløste koks som opvarmning af boligen, og der kom flere og flere biler, der brugte benzin som brændstof. Det gav de olieproducerende lande, der var samlet i OPEC, stor magt. I 1973 flerdoblede OPEC prisen på råolie, hvilket betød en kraftig forværrelse af **betalingsbalancen**. Der blev iværksat bilfrie søndage for at spare på benzinen, og husene blev bedre isoleret.

Den økonomiske vækst i 1970'erne blev begrænset, men den offentlige sektor voksede fortsat, og i perioden fra 1973 til 1983 steg antallet af offentligt ansatte fra 500.000 til 750.000. I samme periode steg arbejdsløsheden til over 200.000, og det fik udgifterne til det offentlige til at stige kraftigt. Den socialdemokratiske regering ville ikke finansiere udgifterne ved at sætte skatterne op, så i 1980 var der et stort underskud på statens budget og på betalingsbalancen.

Modernisering

I 1982 valgte den socialdemokratiske regering at gå af uden at udskrive folketingsvalg. Krisen igennem 1970'erne havde bidt sig fast, og arbejdsløsheden blev ved med at stige. Danmark havde haft underskud på betalingsbalancen siden begyndelsen af 1960'erne, der var et resultat af, at skatterne ikke alene kunne finansiere velfærdsstaten. Det havde ikke været det store

▲ Oliekrisen i 1973 betød at der kom rationeringer på olie og petroleum, som blev brugt til at varme lejligheder op med.

Betalingsbalancen: En opgørelse af samtlige betalinger mellem et land og udlandet i det forløbne år.

problem at låne til udbygningen af velfærdsstaten, da det gik godt, men da krisen satte ind i 1970'erne, steg underskuddet på betalingsbalancen, gælden til udlandet voksede, og renterne var enorme. Når Socialdemokratiet ikke satte ind med en økonomisk kur, der skulle få betalingsbalancen og udlandsgælden ned, hang det sammen med, at det ville ramme de socialdemokratiske kernevælgere. I 1982 gav den socialdemokratiske statsminister Anker Jørgensen op og overlod nøglerne til Statsministeriet til de borgerlige.

Fra 1982 til 1993 blev Danmark styret af en borgerlig regering under ledelse af den konservative Poul Schlüter (1929-2021). Den borgerlige regering blev kaldt firkloverregering, fordi den bestod af fire partier. Foruden de konservative var det Venstre, CD og Kristeligt Folkeparti, altså to af protestpartierne fra jordskredsvalget i 1973.

Schlüter-regeringen fik lavet et genopretningsprogram som et liberalt alternativ til den socialdemokratiske model. Målet var at indskrænke den offentlige sektor og de offentlige udgifter, samt ændre den offentlige sektors struktur, så man kunne udføre opgaverne på en ny og mere effektiv måde. Det kom til udtryk i regeringens moderniseringsprogram fra 1983 (kilde 81).

▲ Poul Schlüter (1929-2021).

Kilde 81

Modernisering af den offentlige sektor

Det er regeringens håb, at moderniseringsprogrammet med dets vægt på moderne ledelsesprincipper og nye styrings- og organisationsformer vil bidrage til at stoppe den hidtidige opdrift i de offentlige budgetter.

Den offentlige sektor bliver ofte kritiseret for at være for bureaukratisk, for dyr og for lidt serviceorienteret. De offentlige institutioner på social- og sundhedsområdet kritiseres for at være for dyre i drift og for at umyndiggøre klienterne. Reguleringen af borgere og virksomheder kritiseres for at være uforståelig og unødigt stram. På nogle områder er der kødannelser, som giver alt for lang ventetid for borgere og virksomheder. Somme tider kan det – på grund af uhenigtsmæssige åbningstider – være vanskeligt blot at komme i forbindelse med offentlige myndigheder.

Det er sjældent viljen hos de enkelte offentligt ansatte til at yde en god service, der mangler. Det karakteristiske er et stærkt menneskeligt og professionelt engagement. Problemerne ligger som oftest i de

rammer i form af regler, procedurer og administrative systemer, som vi har bygget op. Moderniseringsprogrammet skal medvirke til at skabe bedre muligheder for, at ledere og medarbejdere kan komme til at gøre en indsats og bidrage med nye initiativer og ideer. [...]

Hovedelementerne i moderniseringsprogrammet er:

- decentralisering af ansvar og kompetence
- markedsstyring, friere forbrugsvalg og ændrede finansieringsmekanismer
- bedre publikumsbetjening og regelforenklning
- leder- og personaleudvikling
- øget anvendelse af ny teknologi [...]

Arbejdsspørgsmål:

- 1) Redegør for kildens ophavssituation, og hvad vi kan bruge den til.

Moderniseringen af den offentlige sektor blev en af Schlüter-regeringens mærkesager 1982-1993.

Det var moderniseringsprogrammets mål, at borgeren skulle i centrum, og man skulle gøre op med "skrankepavementalteten". Nu skulle der ses på, om andre end det offentlige kunne udføre opgaverne billigere og bedre, og det offentliges servicemonopol blev nu udfordret af udliciteringer og privatisering af opgaverne. Derudover skulle regler og detailstyring erstattes af mål- og rammestyring og decentralisering. Tanken var, at politikerne udstak målene og definerede rammerne for den enkelte offentlige institution, men at ansvaret lå lokalt.

Inspirationen til den nyliberale kurs kom fra udlandet, særligt fra Storbritannien, hvor den konservative Margaret Thatcher blev premierminister i 1979 og straks satte gang i en liberal privatisering af det engelske samfund. Inspirationen kom også fra USA, hvor man i 1980 havde valgt den konservative republikaner Ronald Reagan som ny præsident. Den optimisme og håb, som Reagan skabte i USA, forplantede sig også i Europa, hvor nyliberale regeringer kom til magten, og skabte en tidsånd, hvor individualismen vandt frem på bekostning af kollektivismen.

Den borgerlige regering tog også livtag med underskuddet på betalingsbalancen og den enorme udlandsgæld med den såkaldte kartoffelkur i 1986, der gik ud på at begrænse det lånefinansierede forbrug ved at gøre det dyrt at optage forbrugslån. Forbruget og importen faldt, og i 1989 var der for første gang i 30 år overskud på betalingsbalancen.

Resultatet af den borgerlige regerings moderniseringspolitik blev, at den offentlige sektor steg til 800.000 ansatte, altså minimalt sammenlignet med i 1970'erne, og mange modtagere af overførselsindkomster oplevede et fald i reallønnen.

Tidsånden

Den nyliberale optimisme fra især USA skyldede også ind over Danmark og var med til at tegne tidsånden i 1980'erne. Som i 1960'erne blev det også i 1980'erne ungdommen, der førte an, og det var blandt dem, tidsånden tydeligst kom til udtryk.

I modsætning til 1968-generationens oprør, der blev tegnet af den politiske venstrefløj, blev 1980'erne en modkultur, der blev skabt på den politiske højrefløj. Her var det især Konservativ Ungdom, der tegnede billedet. De var et ungdomsparti i kraftig vækst og med cirka 13.000 medlemmer, og selv om de derved var en meget lille del af den danske ungdom, så gik de forrest i opgøret mod kollektivismen. I stedet skulle man fremme individualiseringen og stræbe efter personlig succes, helst i erhvervslivet med rigdom og glamour.

Selv om langt fra alle unge var KU'ere, så forplantede livsstilen sig til mange unge, hvor det handlede om et finpudset ydre, hvor intet var overladt til tilfældighederne. Det gjaldt om at stræbe efter egen lykke og livet som

▼ Ungt par på cafe og natklub
Krasnapolsky i København,
1984.

yuppieer – Young Urban Professionals.

Yuppieerne var også den unge generations opgør med kulturen fra ungdomsoprøret i 1968. Det var et opgør med fællesskabet og kollektivismen, mod skolelærernes "rundbordspædagogik" og forkærlighed for gruppearbejde, for ikke at nævne de slidte cowboybukser og det lange hår. Yuppieerne gik i Lacoste-poloshirts, stramme nederdele og skjorte og læderslips. De besøgte de nye moderne cafeer, der på kort tid udkonkurrerede de gamle værtshuse, eller gik i fitnesscentre, der skød op alle vegne for at sikre individets selvpromovering. Der var milevid afstand til 68-oprørernes værdier og idealer, og kritikken af kapitalismen og materialismen mistede pusten i 1980'erne. Nu kunne smarte forretningsfolk, der tjente mange penge, være forbilleder for de unge.

Det var dog ikke alle unge, der delte de idealer og værdier, der kom til udtryk i yuppie-kulturen.

Bz'erne som ungdomskultur

En modkultur til yuppieerne var bz'erne, der blev den diametrale modsætning til den pæne borgerliggørelse, som man fandt hos eksempelvis KU'erne. Bz-bevægelsen var en broget skare af unge, som i 1980'erne besatte tomme ejendomme og boede i dem, indtil politiet smed dem ud.

Bz'erne blev et udbredt københavnerrænomen og havde lighedspunkter med slumstormerne, der var boligløse unge i 1970'erne. Kollektivismen fra 1968 var også en del af bz-bevægelsen, der tilhørte den politiske venstrefløj, men i øvrigt tog afstand fra den teoretiske marxisme. Bz'erne var drevet af stor handlekraft og spontanitet, og en høj grad af anarki, hvor det handlede om at agere her og nu, hvilket blandt andet kom til udtryk i punk-bevægelsen i slutningen af 1970'erne.

Selv om bz'erne ikke var en veldefineret politisk gruppering, var det, der bandt den sammen, ønsket om at leve frit og gå op imod autoriteterne og det etablerede samfund. I modsætning til KU'erne, der ønskede individualisering inden for en traditionel ramme, så ønskede bz'erne kollektivismen inden for utraditionelle rammer.

▲ Yuppie-ikonet Klaus Riskær Petersen med Anne Mette Riskær Petersen i deres store Strandvejsvilla, september 1989.